

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

**МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ (XV – XIX СТ.)
ТА ВОЄННОЇ
(КІНЦЯ XV – СЕРЕДИНИ XVII СТ.)
ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА МЕТА РОБОТИ

Тема виконана в НДЛ історії Придніпровського регіону у складі кафедри історіографії, джерелознавства та архівознавства за двома науковими напрямками, які діють від дня створення лабораторії (з 1988 року):

- а) суспільна думка України XI - XIX ст.;
- б) воєнна історія України козацького періоду кінця XV – середини XVII ст.

Суспільна думка України XI - XIX ст.

Актуальність даної роботи полягає в демократизації наукових принципів врахування суспільних реакцій стосовно оцінок соціально-політичного життя й результатів владних програм управління державними справами. Саме в інтерпретації цих суспільних тенденцій, їх значення для осмислення нинішніх процесів у політиці можна знайти достатні засади означеної теми НДР.

Метою НДР є – підготовка сучасної концепції воєнної історії України XV-XVII ст. як початкового етапу визвольних зусиль народу щодо досягнення незалежності та інтелектуальне осмислення набутого гетьманами та козацькою старшиною досвіду державного управління українськими мислителями і громадськими діячами наступних двох століть та пошуки і здобутки української дворянської та демократичної суспільно-політичної думки XV-XIX ст. у галузі методів, мети та завдань досягнення Україною державної самостійності і юридичного та політичного забезпеченні права нації на самовизначення та шляху соціально-економічного, політичного і духовного прогресу.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

У результаті виконання НДР отримали такі результати:

- вперше виявлені та обґрунтовані основні закономірності процесу осягнення мислителями, науковцями, громадськими діячами найактуальніших проблем, які виникали перед нашим соціумом у XVI-XIX ст.;
- розроблені аспекти предмета, об'єкта, завдань історії суспільної думки, її місця серед багатьох інших соціально-гуманітарних дисциплін;
- встановлені в ході виконання проекту особливості української суспільно-політичної думки та закономірності її еволюції та змін по окремих етапах;
- сформульовані специфічні риси української суспільної думки низхідного періоду феодального ладу, основні закономірності та чинники її розвитку, коло проблем та причини їх відбору, розкрито новий погляд на проблему його походження та стадії його розвитку.

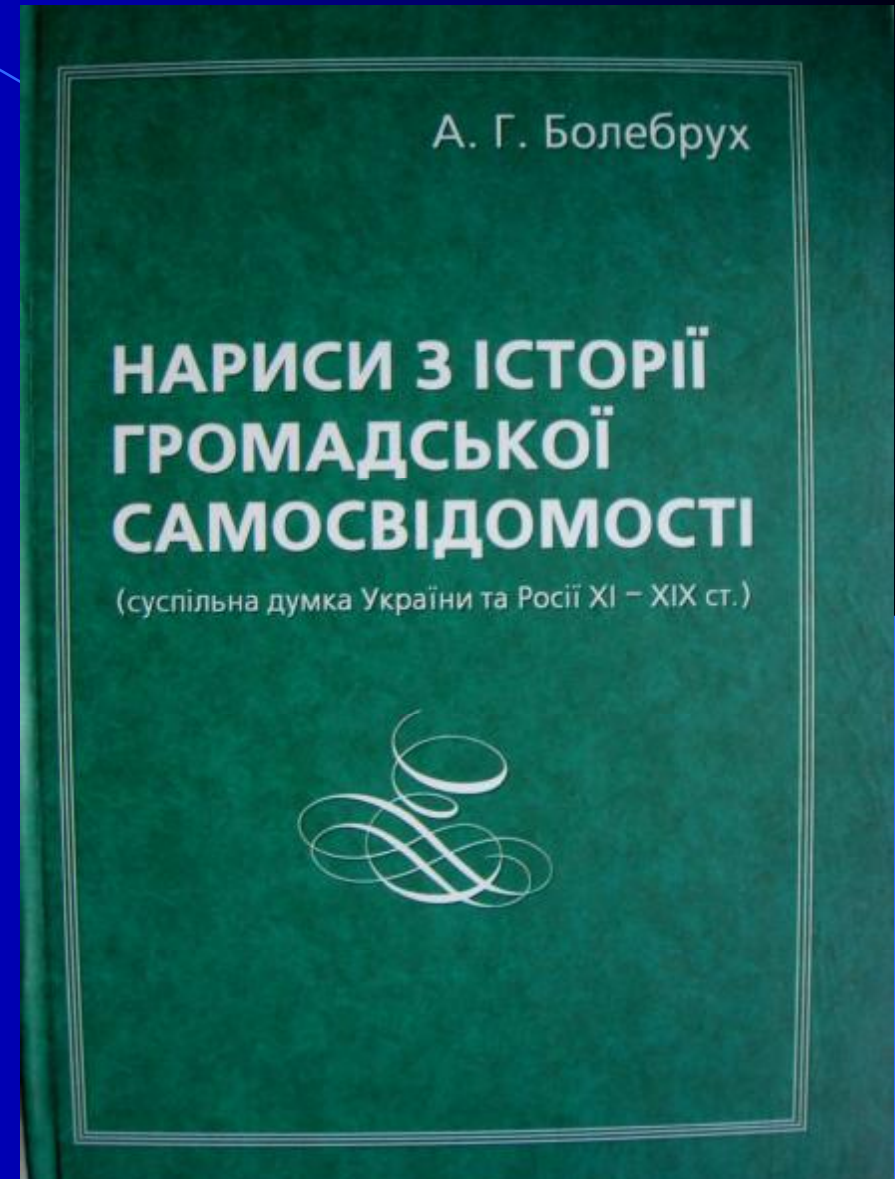
Результати виконаної роботи опубліковані у монографії: Болебрух А. Г. «Нариси зісторії громадської самосвідомості (Суспільна думка України та Росії XI - XIX ст.)». – Дніпропетровськ: ПП «Ліра ЛТД», 2008. – 452 с.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

До монографії автором подається анотація такого змісту:

«Розглядаючи суспільну думку як реакцію сучасників певної доби на умови свого життя і діяльності, автор монографії (який майже три десятиліття досліджує цю тематику) проаналізував міркування, оцінки представників різних українських та російських верств у ракурсі проблеми «суспільство і влада». Обрані хронологічні межі (XI - XIX ст.) не давали можливість докладно висвітлювати ці сюжети. Але вони виявилися виграшними в іншому аспекті, найбільш яскраві персонажі, події та факти сприяли глибинному з'ясування часової й національної специфіки думки, ступеня її соціально зумовленої здатності впливати на модернізаційні процеси в країні.

Для науковців, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів, а також усіх, кого цікавить історія суспільної думки».

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

Воєнна історія

В історіографії українського козацтва існують наукові проблеми, які не вдається вирішити існуючими методами дослідження. Сюди належать такі актуальні питання: Що таке українське козацтво? Яка природа його? Які стадії розвитку проходило воно? Було воно своєрідний унікум, а чи явище, що належало до певного соціального типу і т. ін.?

Дію етнічних законів природи на утворення і розвиток етносів, тобто на розвиток етнічної історії людства, розробив у 70-х рр. ХХ ст. російський історик Л. Гумільов і виклав їх у своїй знаменитій теорії етногенезу. Щоб відповісти на вищенаведені проблемні питання щодо козацтва, застосовано (вперше в історичній практиці) для його дослідження теорію етногенезу Л. Гумільова і отримано унікальні результати. Зокрема, виявилось, що наше козацтво виникло як субетнос, тобто як складова частина українського етносу і його домінанта, що дало вичерпні відповіді не тільки на вищенаведені питання, а й на низку інших.

Застосування нових методів дослідження для аналізу відомих джерел і праць істориків під час виконання НДР, дозволило відтворити генезис та еволюцію організаційних та етнічних структур українського козацтва кінця ХV – середини ХVІІІ ст. Розгляд цих структур за ознакою підсистем українського козацтва, а його самого – за властивістю підсистеми Великого Кордону та етногенезу як вищих систем (з урахуванням взаємодії українського козацтва як системи з навколишнім середовищем – Річчю Посполитою) дозволив отримати відповідь на цілу низку питань, на які до цього часу не могла відповісти українська історіографія. Зокрема, чому, коли, з якою

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

метою і за яких етнічних та соціальних умов виникло українське козацтво, і які стадії розвитку воно пройшло? Коли, де, за яких умов і з якою організаційною структурою виникла перша Запорозька (Базавлуцька) Січ, яка була знищена польською армією в 1638 році? Чому після неї не могла існувати упродовж 1638–1652 рр. Микитинська Запорозька Січ? На яку Січ спирався Б. Хмельницький, готуючи повстання проти польської влади, і чому саме йому вдалося провести таку широкомасштабну кампанію з консолідації мешканців Наддніпрянщини для реалізації завдань української революції? Чому, починаючи з другої половини 1649 р., козацьку державу Б. Хмельницького – Військо Запорозьке охопила соціально-політична і військова криза, а також які заходи він вживав для її подолання? Чому і з якою організаційною структурою Б. Хмельницький відродив у 1652 р. Чортомлицьку Запорозьку Січ, і який її зв'язок із організаційною структурою попередньої – Базавлуцької Запорозької Січі (1590–1638 рр.), а також останньої – Підпільненської (Нової) Запорозької Січі (1734–1775 рр.)? Нарешті, чому після смерті Б. Хмельницького (1657 р.) в його державі вибухнула громадянська війна, яка отримала узагальнену назву “Руїни”?

Запропоновані й перевірені рицарська (військова) гіпотеза утворення Запорозької Січі наприкінці XVI ст. як альтернатива існуючій в українській історіографії ухадницько-промисловій (господарській) гіпотезі, а також гіпотеза генезису та еволюції етнічних структур українського козацтва кінця XV – середини XVII ст. в аспекті етногенезу як альтернатива існуючим гіпотезам щодо його походження та стадій розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ

За результатами виконання НДР опублікована монографія: Стороженко І.С. “Богдан Хмельницький і Запорозька Січ кінця XVI – середини XVII ст. Книга друга: Генезис, еволюція та реформування організаційної структури Січі”, Наукове видання / Передм. Ю.А. Святця, відп. ред. В.А. Смолій. – Дніпродзержинськ: Видавничий дім „Андрій”, 2007. – 418 с. + 9 вкл.: іл.

І.С.Стороженко із колегами біля меморіалу на честь Жовтоводської битви (с. Жовтоолександрівка П'ятихатського району).

І.С. Стороженко з археологами у пошуках місцезнаходження табору Стефана Потоцького напередодні Жовтоводської битви.